

SMÄRRE MEDDELANDEN

ETT STENÅLDERSVAPEN AV HORN FRÅN NORA SOCKEN I UPPLAND

Vid grävning av en kanal för dränering av Kerstinbomyren i Nora socken hittades på en plats ca 800 m NV om Kerstinbo station och ett par 100 m V om Vretbacken, på 1,45 m djup och 2 à 3 dm ned i leran ett spetsvapen av horn (fig. 1). Fyndplatsens höjd över havet är vid markytan 54,4 m. Docent Herved Berlin, Lund, har bestämt föremålet såsom säkerligen gjort av horn och förmodligen av kronhjorthorn. Intet av hornets ytteryta är intakt.

Kerstinbomyren ligger på V sidan om Gävleåsen och sträcker sig upp emot Dalälven V om Sevedskvarn. Statsgeolog Sandegren, Sveriges Geologiska Undersökning, har publicerat den i »Beskrivning till kartbladet Söderfors»,¹ och omnämner här även fyndet av hornföremålet. R. Sandegrens pollenanalytiska datering har fört hornspetsen till tidig-neolitikum. Vid denna tid var området ännu en fjärd, som genom ett sund stod i förbindelse med Östersjön.

Hornspetsen är 43,4 cm lång och har närmast rundovalt tvärsnitt utom vid uddpartiet, där tvärsnittet är plankonvext, därigenom att här finnes en snedställd, plan slipyta. Mittpå spetsens »ryggsida» löper en långsgående »söm» av två djupt inristade parallella linjer. Dessa förtunnas och slutar strax framom udden och upphör även helt mot basänden ett stycke ovanför mitten. I stället uppträder närmare basen en liten rännformig fördjupning. På spetsens »undersida» finnes fyra andra parställda, långsgående, parallella linjer, vilka börjar ca 7 cm från nuvarande uddänden (yttersta delen av udden avbruten) och upphör ca 5 cm nedanför mitten; de har ej alla samma längd och djup, de två mitre är starkast markerade. Vid och ett stycke ned från basänden är ytan delvis skrovlig med kvarstående märken efter till-snidningen. Detta parti tycks även vara mest vittrat. I övrigt är spetsens ena sidohälft (den vänstra från uddpartiet och ryggsidan räknat) mer jämn och väl slipad än den andra. Något nedanför mitten på undersidan har spetsen ett snittmärke från sen tid, förmodligen från uppgrävandet. Hornspetsens basände är, som ovan anmärkts, ojämnt tillskuren och slutar med en liten flat tapp. Ur denna tapp har en flisa spjälkats loss, dock ej större än ca 1 × 0,5 cm. Trots vittringen har säkert basändens ursprungliga form ej väsentligt förändrats. Den tycks ej ha haft något slags skulpterad avslutning i form av knopp, djurhuvud eller dylikt. Snarare får man väl tänka sig den instucken i ett fäste, om spetsen använts som dolk, eller i ett längre skaft, om den använts som spjut. I den förut omtalade rännan vid basänden finns

¹ Sveriges Geologiska Undersökning, ser. Aa. No 190.

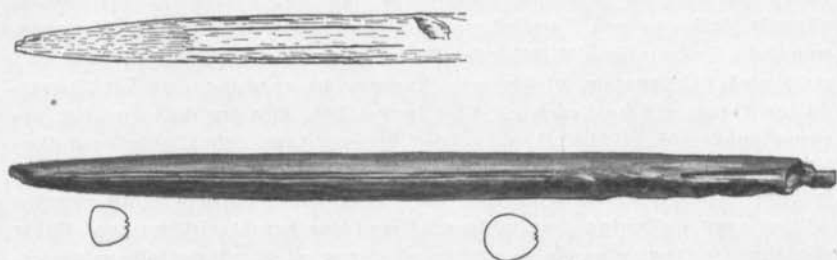

Fig. 1. Horndolk från Kerstinbomyren, Nora socken, Uppland, drygt 1/4.
SHM inv. 24017. — Horn dagger.

en liten rest av svart harpixmassa; för bestämningen härav har jag fått hjälp av konservator Arne Strömberg, Statens historiska museum. Denna harpix kan tänkas ha bidragit till att binda föremålet vid skaftdelen. Men nu försvunnen harpixdekor har kanske också använts för att markera sömmen på ryggsidan och fårorna på undersidan. — Till de senare har jag emellertid anledning återkomma nedan. — Vi känner ju till harpixdekor från mesolitiska horn- och benföremål.² För dekoren med den längsgående sömmen har jag dock inte funnit några paralleller bland mesolitiska horn- och benföremål. Däremot känner man igen den snedställda slipytan för åstadkommande av egg eller spets från mesolitiska hornyxor.³ Men Kerstinbospetsen tillhör ju enligt pollenanalysen neolitikum.

Bland de relativt fåtaliga fynd av horn och ben, som bevarats från vår yngre stenålder, finner vi de närmaste jämförelseobjekten till vårt stickvapen inom båtyxekulturen, där dolkar gjorda av hjorthornstaggar förekommer. En dolk, anträffad i en grav vid Mølner, Väte socken, Gotland, har tillverkats av en spjälkad hjorthornstagg.⁴ M. Malmer har sammanställt denna dolk med en liknande, tillhörande ett hittills opublicerat gravfynd från Habo, Lomma socken, Skåne, och med den bekanta Linköpingsgravens

² M. P. Malmer och E. Magnusson, *Mesolitische Harzornamentik*, Meddelanden från LUHM. Lund 1955.

³ Se t. ex. *Danske Oldsager I*, Köpenhamn 1948, nr 123—131.

⁴ M. Stenberger, *Ett stenåldersfynd från Väte på Gotland*, *Fornvännen* 1939, s. 171—179. Graven anses av M. Stenberger ej tillhöra båtyxekulturen utan i likhet med Västerbjersgraven nr 7 endast visa under vilken stark påverkan från fastlandsvensk båtyxekultur den gotländska, gropkeramiska kulturen står.

»kastträ»,⁵ som han likaledes tolkar som en dolk.⁶ Oliktigheterna mellan de nämnda dolkarna och Kerstinbospetsen, som väl också snarast får anses som dolk, är framför allt följande: På Väte- och Lommadolkarna finnes ett slags små hakliknande, utskjutande knoppar på ryggsidan, på Linköpingsdolken finnes vid basänden ett litet borrat hål. Alla tre dolkarna har avplanad undersida; Vätedolken är jämförelsevis tunn och Linköpingsdolken hålrad. Likheterna består, utom i material och vapentyp, i att hos samtliga fyra dolkar den största tjockleken och tyngden är förlagd strax ovanför mitten, samt i slipningen av uddpartiet med den karakteristiska snedställda slipytan. De förut nämnda parställda skårorna på Kerstinbodolkens undersida kan också tänkas vara en förberedelse för att urholka dolkens nedre parti. Hade detta blivit utfört skulle ju likheten med den nästan helt skålade Linköpingsdolken blivit påfallande. Kanske får man då inte heller betrakta likheten mellan Kerstinbodolkens ryggsöm och båtyxornas rygglist som helt betydelslös.⁷ I varje fall får man väl inte utan vidare avfärda de likheter, som otvivelaktigt finnes mellan dolken från Kerstinbomyren och hittills kända dolkar tillhörande båtyxekulturen, enbart av den anledningen att den pollenanalytiska dateringen inte passar in i bilden, utan invänta nytt material.

Kerstinbospetsen är den längsta av horndolkarna. Det är sällsynt, att man kan få ut en rak spets av denna längd ur ett kronhjorthorn, efter vad antikvarie N.-G. Gejvall, Statens historiska museum, påpekat för mig. Fyndet ger en glimt ur det rika förråd av horn-, ben- och träföremål, som existerat under hela stenåldern men varav endast en ringa del nu kommer till vår kännedom.

Louise Cederschiöld

⁵ A. Lindahl och N.-G. Gejvall, *Dubbelgraven vid Bergsvägen i Linköping, Östergötlands och Linköpings stads Museums Meddelanden 1954—1955.*

⁶ M. P. Malmer, *Jungneolitische Studien*, Kap. 7 (i korrektur).

⁷ Jag har tidigare beskrivit fyndet i festskriften till Andreas Oldeberg och tillmätte därvid icke den nämnda likheten någon betydelse. Den hittills opublicerade Lommadolken var mig då obekant och jag utgick istället från den pollenanalytiska dateringen såsom absolut utslagsgivande.